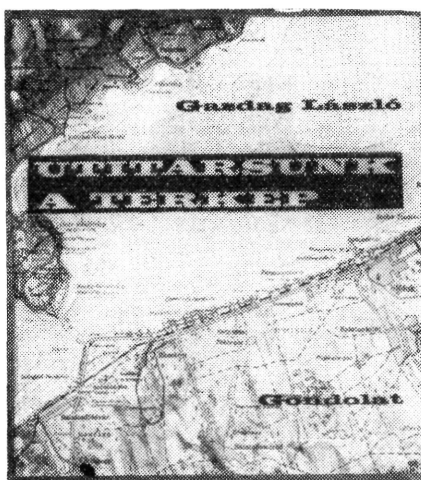


GAZDAG LÁSZLÓ:  
**UTITÁRSUNK A TÉRKÉP**

(Budapest, Gondolat, 1969. 351 o.)



A térképezés és térképfelhasználás csaknem minden mozzanatát felölelő munka jelentősen gazdagítja az ismeretterjesztő könyvek sorozatát.

Hasonló jellegű és ily nagy gondossággal összeállított mű több évtizede nem jelent meg hazánkban. (Utoljára *Imrédi Molnár László: A térképolvasás és a tereptan elemei*. Budapest, 1941.)

A kiadvány a térképet ma már egyre nagyobb számban felhasználó tudományos kutatók, pedagógusok és a térképek iránt érdeklődők számára készült. Korunk embere — akarva, akaratlanul — nap mint nap foglalkozik, illetve találkozik a térképpel. Mint a könyv címe is találóan kifejezi: útítár-

sává válik. A turista, a városnéző, a gépkocsival utazó ember ma már el sem képzelhető térkép nélkül. Ahhoz, hogy térképeinket, azok tartalmi mondanivalóját hasznosítani tudjuk, meg kell ismernünk a térkép jellegének megfelelő útmutatásokat (jelkulcs, méretarány, domborzat-ábrázolás, rövidítések stb.).

A szerző mindenekelőtt a térkép általános fogalmát tisztázza. Ezt követően a föld alakjának, nagyságának, méreteinek és ábrázolásának alapos magyarázatával ismerteti meg olvasóit. Számos képpel és ábrával segíti a felvetett kérdések jobb megértését.

Gazdag László a térkép méretarányának megállapítását, a távolságmérést, amely minden térkép használatánál elsődleges fontosságú, a lehető legnagyobb részletességgel, gyakorlati példákon keresztül ismerteti. A fenti leírást követi a térkép tartalmi, rajzi elemeinek elemzése a névrajztól az utak szélességi és az útburkolat milyenségét jelző betűkön át — a domborzat ábrázolásának magyarázata szöveges és rajzi utalásokkal. Megismerteti a láthatóság megállapításával térkép alapján.

Az egyes témakörök, fejezetek között 48 oldal terjedelemben a kérdéskomplexumhoz tartozó jó minőségű fénykép illusztráció gazdagítja a tartalmi mondanivalót. Sajnos a tartalomjegyzékből nem tűnik ki ezek oldalszáma, illetve tartalmi megnevezése, pedig ezt, értékét tekintve, megérdemelné.

A könyv nagy segítséget nyújt a honvédelmi nevelés terén a tárgyhoz kapcsolódó kérdésekben a tanulóknak és

nevelőknek egyaránt. A tereptan, térképismeret tárgykörében minden olyan kérdést érint (példákon, ábrákon keresztül magyaráz), amely az általános ismeretek megszerzéséhez biztos alapot nyújt. Szemléltetően láthatja az olvasó a 120—121. oldalak között bemutatott, ugyanazon területről készült légifénykép és térképváltozatot — azonos méretarányban. Ugyancsak itt találjuk a szabolcsi földvár légifényképét, amely a régészek számára felbecsülhetetlen segítséget nyújt. A domborzati idomok ábrázolása, a lejtőszög meghatározása, a tengerszint feletti magasság fogalma és megállapítása mind-mind megtalálható.

Megismertet a könyv a térképszerkesztéssel, a térkép tájolásával, a világ-tájak meghatározásával térkép, égitestek, valamint más természetes vagy mesterséges segédeszközök felhasználásával. *Tájékozódás a térképen és a terepen* című fejezet — gyakorlati példák megoldásán keresztül tárgyal meg minden olyan kérdést, amelynek az ismerete a térkép használatánál alapvetően szükséges a térképet kezelők számára. Így például a világ-tájak meghatározását elsajátíthatjuk: árnyék, sarkcsillag, hold, óra, tájoló, térkép, illetve tereptárgyak segítségével. Megtanulhatjuk az álláspontunk meghatározásának módját: mesterséges tereptárgyak, illetve domborzat alapján, három vagy több pont azonosítása útján (grafikus hátrametszéssel), valamint a térképen való méréssel.

12 oldalon át mintegy 316 jelkulcsi ábra hívja fel a figyelmet a használatos — természetes és mesterséges tereptárgyak térképi ábrázolására.

A szerző külön fejezetet szentelt a különböző kiadású térképek: turisztátérképek, autótérképek elemzésére, ismertetésére. Megismerkedhetünk a hazánk területét ábrázoló tematikus térképek, így a földtani térképek — hidrológiai térképek —, talajtani, mezőgazdasági — talajismereti és talajhasznosítási térképek —, geomorfológiai térképek, valamint a geofizikai térképek kialakulásainak körülményeivel, azok hasznosításával és az elkészült térképek jellemzőivel.

Nagy értéke a munkának, hogy a mai térképek ismertetésén, használhatóságán túl jelentős helyet szentel a térképtörténetnek. Az antik világ földrajzi ismereteinek és térképeinek leírásától a térképábrázolás fejlődésén át végigve-

zet a szerző. Ezt követően történeti áttekintést nyújt az ország területét ábrázoló térképekről, a török uralom utáni katonai térképezések kezdetéről, majd az első második katonai felmérések lefolyásáról és e térképeknek napjainkban történő hasznosításáról.

A szerző rövid ismertetést ad az ország jelentősebb térképgyűjteményeiről, ezek (számszerűleg) katalogizáltsági fokáról. Ilyenek: a Hadtörténelmi Intézet Térképtára, az Országos Széchenyi Könyvtár Térképtára, az Országos Levéltár térképgyűjteménye, a megyei levéltárak térképei, a Fővárosi Levéltár térképei, az egyházi levéltárak térképei, könyvtárakban és múzeumokban őrzött térképek, az ELTE Térképtudományi Tanszékének térképgyűjteménye, az ELTE Földrajzi Intézetének térképgyűjteménye, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Térképtára, a MTA Földrajztudományi Kutató Intézet és a Magyar Földrajzi Társaság térképgyűjteménye, valamint a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának térképgyűjteménye. Gazdag László tömören ismerteti a felsorolt intézményekben található térképek mennyiségét, milyenségét, a gyűjtemény összetételét, eredetét, valamint esetenként azok katalogizáltsági fokát. Nagy segítséget nyújt e fejezet a kutatók, térképek iránt érdeklődők számára azzal, hogy támpontot ad a keresett anyag helyi megjelölésére. Ezek között sok az egyedi, kéziratoss anyag. Ezek a térképek a különböző korokból származó adatok halmazát rejtik magukban, ennél fogva — műzeális értékükön túl — felbecsülhetetlen értéket képviselnek.

A fentiekben kívül tömör összefoglalót olvashatunk a régi magyar földgömbök és földgömbgyűjteményekről.

A könyv függelékeként megtalálja az olvasó a térképeken található rövidítések magyarázatát. Mivel egyre több külföldi térképkiadvány is közkézben forog, így a magyar rövidítéseken kívül a jugoszláv, török, német, lengyel, román, olasz, angol, francia, osztrák, szlovák, orosz rövidítések leggyakrabban előforduló magyarázatai is szerepelnek.

Gazdag László a Hadtörténelmi Intézet Térképtárának tudományos főmunkatársaként írta meg jelen könyvét. Sajnos a közbejött tragikus halála miatt a lektor észrevételeit nem hasznosíthatta — munkájának megjelenését sem érhetette meg. Vannak a könyvnek részei, melyeken célszerű lett volna némi változtatást, kiegészítést eszközölni. De

mint a könyv lektora és sajtó alá rendezője, Bendefy László mondotta: az elhúnyt szerző iránti tisztelet arra kötelezte, hogy az eredeti szövegen a lehető legkevesebb módosítást hajtsa végre. Biztos vagyok benne, hogy e könyv még több kiadást ér meg, amikor is lehetőség lesz a szükséges módosításokra.

Úgy érzem, a szerzőhöz fűződő korábbi kapcsolat feljogosít arra, hogy helyette ezúton mondjak köszönetet Bendefy Lászlónak alapos és fáradságot nem ismerő munkájáért, amelyet e könyv szerkesztése és megjelenése érdekében tett.

*Csendes László*